

принцип вимагає, зокрема, аби правові акти заздалегідь оприлюднювалися, діяли на майбутнє, були ясними, точними, чіткими та несуперечливими. Застосування актів також має бути передбачуваним для індивідів.

У сфері кримінального судочинства принцип правової визначеності стосується не тільки суддів, але й інших учасників судового процесу. Таким чином, рішення суддів, яке не відповідає легітимним очікуванням учасників судового процесу, і є неправосудним. Вказане волевиявлення суддів руйнує, нівелює принцип верховенства права.

Більше того, існування оціночних понять у тексті закону про кримінальну відповідальність не порушує принципу верховенства права, оскільки є об'єктивною необхідністю та допускається для використання у будь-якій галузі права. У разі прийняття протилежної позиції неконституційними слід визнати усі норми національного законодавства України, що містять такі поняття.

Таким чином, проблематика криміналізації постановлення суддею (суддями) завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови потребує подальших наукових розвідок для здійснення її нормативного вирішення у відповідності з Конституцією України та належного забезпечення кримінологічного захисту правосуддя.

1. 10 пріоритетів від ЄС, на яких треба зосередитись Україні у сфері верховенства права. *Лабораторія законодавчих ініціатив* : веб-сайт. URL: <https://parlament.org.ua/news/10-priorities-from-the-eu-for-ukraine-in-the-field-of-the-rule-of-law/>.

2. Єврокомісія відзначила поступ України в реформах, але наголосила на ризиках в антикорупційній сфері та судочинстві. *Центр прав людини ZMINA* : веб-сайт. URL: <https://zmina.info/news/yevrokomisiya-oczynyla-progres-ukrayiny-na-shlyahu-do-yes-pozytyvni-kroky-u-reformah-ale-zasterezhennya-shhodo-antikorupczijnoyi-sfery-j-sudochynstva/>.

3. Нова стратегія судової реформи: що влада планує зробити з правосуддям до 2029 року. *Судово-юридична газета*: веб-сайт. URL: <https://sud.ua/uk/news/publication/310626-novaya-strategiya-sudebnoy-reformy-cho-vlast-planiruet-sdelat-s-pravosudiem-do-2029-goda>.

4. Постанова Верховної Ради України від 5 вересня 2023 року № 3369-IX «Про порядок денний десятої сесії Верховної Ради України дев'ятого скликання». *Верховна Рада України*: веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3369-IX#n10>.

5. Про Стратегію розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021-2023 роки : указ Президента України від 11 черв. 2021 р. № 231/2021. *Верховна Рада України*: веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/231/2021#Text>.

6. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 55 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) статті 375 Кримінального кодексу України від 11 червня 2020 р. Справа No 1-305/2019(7162/19). *Верховна Рада України* : веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v007p710-20#Text>.

Тетяна ЖЕГЛІНСЬКА
старший викладач кафедри
кримінально-правових дисциплін
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ
(м. Дніпро, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ ОСОБИ КОЛАБОРАНТА У КРИМІНОЛОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ: СОЦІАЛЬНІ Й ПСИХОЛОГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ

Дослідження особистості колаборанта займає вагоме місце в сучасній кримінологічній науці, оскільки колабораційна діяльність створює істотну загрозу національній безпеці та суспільній рівновазі в умовах збройної агресії російської федерації проти України.

Динамічний розвиток злочинності та трансформація суспільних відносин зумовлюють необхідність запровадження законодавцем нових складів кримінальних правопорушень, які раніше були відсутні в кримінальному законодавстві, з метою своєчасного й ефективного реагування на злочинні прояви та забезпечення охорони соціальних інститутів. Саме тому криміналізація колабораційної діяльності стала адекватною та своєчасною відповіддю на виклики, пов'язані з повномасштабним вторгненням держави-агресора та тимчасовою окупацією частини території України. За період перебування у сфері кримінально караних діянь

колабораціонізм набув характерних особливостей, а його суб'єкти – типових рис. Аналіз особи колаборанта, який вчинив кримінальне правопорушення, виступає невід'ємним елементом кримінологічної характеристики відповідного виду злочинності. Систематичне встановлення подібних або тотожних ознак у характеристиках осіб, що вчиняють аналогічні протиправні діяння, дозволяє виявити закономірності формування та розвитку таких рис, а також окреслити соціальні інститути, які сприяли або навіть детермінували становлення відповідних девіантних якостей. Водночас необхідно враховувати, що портрет злочинця є узагальненою абстрактною моделлю, яка відображає типові тенденції, тоді як кожний конкретний випадок протиправної поведінки характеризується індивідуальними особливостями, притаманними окремому суб'єкту [1, с. 21].

У кримінологічному вимірі дослідження особи злочинця набуває специфічних рис. О. Р. Лужецька визначає її як «типову модель особистості правопорушника з притаманними біологічними, психологічними та соціальними властивостями, ознаками, що визначають детермінацію механізму злочину, специфіку його проявів та процес слідоутворення, а також відображають вплив взаємодії з іншими особами, предметами та соціальними процесами» [2]. Запропоноване визначення акцентує увагу на багатовимірності такого аналізу, адже вивчення особи злочинця охоплює як внутрішні детермінанти (біопсихічні характеристики, мотиви, ціннісні орієнтації), так і зовнішні соціальні впливи, що формують та коригують злочинну поведінку.

В. В. Голіна зазначає, що будь-яка осудна особа, яка усвідомлює значення своїх дій і здатна свідомо керувати ними, визнається особистістю. Це положення повною мірою поширюється і на злочинця: ним є осудна особа, яка досягла віку кримінальної відповідальності та визнана винною у вчиненні суспільно небезпечного діяння. Попри наявність негативних характеристик поведінки чи рис характеру, така особа залишається суб'єктом соціальних відносин, перебуває у взаємодії з іншими людьми та суспільством у цілому. Отже, злочинець не є ізольованим соціальним явищем, а становить складову соціальної системи, вплив якої проявляється як на індивідуальному, так і на колективному рівнях взаємодії [3].

Розвиваючи зазначену позицію, В. В. Бедь підкреслює, що злочинна поведінка є наслідком складної взаємодії особистості із соціальним середовищем. Зовнішню детермінацію формують політичні, соціально-економічні та духовні чинники, тоді як внутрішній механізм злочинної діяльності зумовлюється психічними та психологічними властивостями індивіда. Водночас, на думку автора, психологічна структура організованої злочинності визначається спільністю інтересів і цілей учасників, які об'єднуються не для одноразового вчинення злочину, а з метою здійснення системної та тривалої кримінальної діяльності [4].

У кримінології особу колаборанта, який діє в інтересах держави-агресора, розглядають як комплексний соціально-психологічний і поведінковий феномен. Такий суб'єкт характеризується сукупністю соціально-демографічних, психологічних, морально-етичних і культурних рис, що обумовлюють його схильність до протиправної діяльності та співпраці з ворогом. Особливої актуальності дослідження цих осіб набуває в умовах сучасної збройної агресії російської федерації проти України, оскільки вони є не лише порушниками національного законодавства, а й додатковим фактором ризику для національної безпеки та суспільної стабільності. Узагальнення кримінологічних характеристик таких суб'єктів сприяє розробці системних превентивних і корекційних заходів, спрямованих на мінімізацію ризиків колабораційної поведінки та протидію діям, що завдають шкоди державним інтересам.

Вагому роль у формуванні колабораційної поведінки відіграють соціально-економічні та матеріальні умови існування. Соціальна диференціація, економічна нестабільність і культурна неоднорідність негативно позначаються на психоемоційному стані особи, зумовлюючи зростання рівня фрустрації, невизначеності, апатії та готовності до агресивних або антидержавних дій [5, с. 136].

Соціально-психологічний портрет колаборанта, який діє на користь держави-агресора, формується під впливом складної взаємодії внутрішніх психосоціальних детермінант і зовнішніх чинників агресивного політичного та соціального середовища [6, с. 700].

Результати дослідження кримінологічної характеристики особи колаборанта свідчать, що колабораційна поведінка є багатокомпонентним соціально-психологічним явищем, яке формується під впливом комплексу внутрішніх і зовнішніх детермінант. Серед

ключових чинників слід виокремити соціально-економічну нестабільність, недостатній рівень сформованості національної ідентичності, наявність психологічних розладів, а також інтенсивний вплив пропагандистських повідомлень та історико-культурних міфологем. Особа колаборанта характеризується ідеологічною вразливістю, моральним релятивізмом і схильністю до легітимації протиправних дій, що в умовах воєнного конфлікту істотно посилює загрозу національній безпеці та суспільній стабільності.

Подальше поглиблене дослідження психологічних і соціокультурних характеристик осіб, схильних до колабораційної поведінки, є необхідною умовою розроблення ефективних програм ресоціалізації та профілактики злочинності. Комплексний підхід у цій сфері забезпечує системну протидію колабораціонізму, зміцнення національної безпеки та підтримання стабільного суспільного розвитку навіть за умов воєнних викликів.

1. Геркула Н. М. Особа колаборанта: тенденції, виявлені на третій рік повномасштабного вторгнення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право* Том 4 № 90 (2025). С. 19-26.
2. Лукецька, О. Р. (2013). Особа злочинця як елемент криміналістичної характеристики вимагання, пов'язаного із застосуванням насильства над потерпілим. *Науковий вісник Національного університету Державної податкової служби України (економіка, право)*, С.196-201.
3. Голіна, В. В., Головкін, Б. М., Валуйська, М. Ю., Лисодед, О. В., та ін. (2014). *Кримінологія: Загальна та Особлива частини*. Харків: Право. С. 513.
4. Бедь В. В. Юридична психологія: Навч. посіб. 2-ге вид., доп. І
5. переробл. Київ : МАУП, 2004. 436 с.: іл. Бібліогр.: с. 426.
6. Тимошенко В. І. Несправедливість і бідність як загроза національній безпеці України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2024. Серія ПРАВО. Випуск 82: том 1. Ч. 1. С. 135–140. DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.82.1.19>.
7. Жеглінська Т. О., Кулеба І. А. Кримінологічний аналіз особи колаборанта: соціальні та психологічні детермінанти. *Грааль науки : міжнар. наук. журнал*. Вінниця : ГО «Європейська наукова платформа»; НУ«Інститут науково-технічної інтеграції та співпраці», 2025. № 59. С. 693-702. <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.12.12.2025.076>

Інна КУЛЕБА

викладач кафедри
кримінально-правових дисциплін
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ
(м. Дніпро, Україна)

ПРОБЛЕМИ ПРОТИДІЇ ВЕРБУВАННЮ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ: НОВІ ТЕНДЕНЦІЇ

В умовах гібридної війни проти України, ініційованої Російською Федерацією, проблема вербування молоді набуває системного характеру та становить серйозний виклик для національної безпеки. За даними Служби безпеки України (СБУ) та Національної поліції України, упродовж останніх років спостерігається зростання кількості виявлених випадків залучення неповнолітніх до диверсійної та терористичної діяльності, де 22% вербованих російськими спецслужбами в Україні є неповнолітніми. За останні два роки виявлено понад 800 випадків вербування українців, серед яких 240 – неповнолітні, деякі з яких були віком від 11 років. Така динаміка свідчить не про поодинокі інциденти, а про цілеспрямовану й сплановану стратегію ворога, спрямовану на використання вразливості підлітків, включаючи їхню психологічну незрілість та соціальну дезорієнтацію. Основною проблемою протидії є те, що вербування здійснюється приховано, через цифрове середовище, де контроль з боку дорослих мінімальний, а вплив маніпулятивного контенту – максимальний. Це включає платформи на кшталт Telegram, TikTok та Discord, де вербувальники пропонують «прості завдання» під виглядом ігор або заробітку [1, 2].

Аналіз причин участі підлітків у диверсійних діях показує, що ключовими мотивами є матеріальна вигода або шантаж. На відміну від ідеологічно мотивованих злочинів, у цьому випадку вирішальну роль відіграють вікові психологічні особливості: незрілість механізмів самоконтролю, схильність до ризику, прагнення самоствердження, а також ілюзія безкарності. У поєднанні з економічною вразливістю окремих родин це створює сприятливий